

УДК 37.01+122/129

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/27.203389>**Ольга БЛАГА,**

orcid/org 0000-0002-4924-8491

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових та гуманітарних дисциплін
Івано-Франківського юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»
(Івано-Франківськ, Україна) olablaga168@gmail.com

ІСТОРИОСОФІЯ В СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗНАНЬ

Історіософія – наука, що вивчає світогляд людини й людства в усій повноті їхніх духовних, інтелектуальних і соціальних відносин.

Опираючись на інтуїцію та інші перевірені часом методи пізнання, історіософія намагається відповісти на питання: хто визначає хід історії; що є рушійною силою загальнолюдського розвитку; як людина бачить себе в цьому процесі; як розуміє своє покликання та чого вона повинна чекати від світу, у якому живе; де початок і де кінець історії, що чекає людство в «кінці історії» та якою повинна бути людина зважаючи й не зважаючи на ті чи інші історичні обставини.

Нині в центрі уваги постає вже не мертва, а жива (енергетична) матерія й людина як носій духу і розуму, що цілком узгоджується з Біблією. Якщо говорити про класичну науку, то її в більшості випадків розуміють як перевірений експериментом і підтверджений на практиці результат абстрактного мислення, що об'єктивно відображає дійсність. Основними рисами таких знань є новизна, незалежність від людської свідомості, феноменологізм. Формами вираження таких знань є абстрактні поняття, з яких можна викристалізувати певні закономірності, створити математичні моделі, концептуальні схеми та конструкції.

Мова йде про нове бачення соціальної динаміки, в основі якої лежать інформаційні процеси, тобто фіксація (кодування), переробка, поширення й використання знань. Усе це дає підстави сказати, що важливою особливістю посткласичної та неокласичної науки є перехід до символізму і трактування знань як символів, які започаткувала квантова фізика й розповсюдила на інші сфери природознавства, а також (певною мірою) на суспільні науки.

«Духовне, – за визначенням В. Франкла, – це щось вільне в людині». Коли ж мова йде про духовну особистість (особовість), то це те в людині, що завжди може заперечити. Таке бачення духовного в людині наводить на думку, що «людина взагалі є людиною тоді й оскільки, коли й оскільки вона як духовна істота виходить за межі свого тіла й духовного буття» задля того, щоб діяти заради інших людей, а це неможливо без совісті, любові та відповідальності.

Тому варто зауважити, що новій школі, про яку сьогодні так багато говориться в державі, потрібні не лише новітні технології, а й осяяні духом учителі, які зможуть передати дітям той величезний спадок знань, який людство тисячоліттями збирало в єдину духовну скарбницю. Мета цих знань – навчити дитину жити, стати людиною й бути нею, незважаючи на випробування, які чекають на неї в майбутньому.

Ключові слова: історіософія, посткласичні та неокласичні науки, духовні істини, моральні правила, емоційний інтелект.

Olha BLAHA,

orcid/org 0000-0002-4924-8491

Candidate of pedagogical sciences, Associate professor,
Associate Professor of the Department
of General Legal and Humanitarian Subjects
Ivano-Frankivsk Law Institute
of the National University "Odessa Law Academy"
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) olablaga168@gmail.com

HISTORIOSOPHY IN THE SYSTEM OF PEDAGOGICAL KNOWLEDGE

Historiosophy is a science that studies the worldview of man and humanity in the fullness of their spiritual, intellectual and social relations.

Drawing on intuition and other proven methods of cognition, historiography tries to answer the question: who determines the course of history; what is the driving force of human development; how one sees themselves in the process; how she understands her vocation and what she should expect from the world in which she lives; where is the beginning and where the end of history and what awaits humanity at the "end of history" and what should a person be in respect of and without regard to certain historical circumstances.

Now the focus is no longer dead, but living (energy) matter and person as the bearer of spirit and mind, which is in full accord with the Bible. When it comes to classical science, in most cases, it is understood as a proven experiment and confirmed in practice the result of abstract thinking, which objectively reflects the reality. The main features of such knowledge are novelty, independence from human consciousness, phenomenology. Forms of expression of such knowledge are abstract concepts from which it is possible to crystallize certain regularities, to create mathematical models, conceptual schemes and constructions.

It is a new vision of social dynamics, which is based on information processes, namely the fixation (coding), elaboration, dissemination and use of knowledge. All this gives reason to say that an important feature of postclassical and neoclassical science is the transition to symbolism and the interpretation of knowledge as symbols, which were initiated by quantum physics and spread to other fields of natural science, and (to some extent) to the social sciences.

“Spiritual, by definition of W. Frankl, is something free in man”. When it comes to a spiritual personality (personality), it is that in person, what can always object. Such a vision of the spiritual in a person implies that in general, “man is a man then and because, when and because he as a spiritual being goes beyond his body and spiritual being” in order to act for the sake of other people, which is impossible without conscience, love and responsibility.

Therefore, it should be noted that the new school, which is so widely spoken in the country today, needs not only the latest technologies, but also the spirit of the teachers, who will be able to pass on to the children the great inheritance of knowledge that humanity has accumulated for thousands of years into a single spiritual treasure. The purpose of this knowledge is to teach the child to live, to become a person and to be her, despite the challenges that await her in the future.

Key words: *historiosophy, post-classical and neoclassical sciences, spiritual truths, moral rules, emotional intelligence.*

Постановка проблеми. Мова йде про нове бачення соціальної динаміки, в основі якої лежать інформаційні процеси, тобто фіксація (кодування), переробка, поширення та використання знань. Усе це дає підстави сказати, що важливою особливістю посткласичної та неокласичної науки є перехід до символізму і трактування знань як символів не тільки в сфері природознавства, а й певною мірою суспільних науках, зокрема в педагогіці, яка в минулому накопичила значний досвід застосування історіософських підходів до вирішення сучасних проблем навчання й виховання учнів загальноосвітньої школи.

Аналіз досліджень. Метою нової школи є не лише використання новітніх технологій, а й виховання сучасної молоді, якій учителі зможуть передати духовний спадок поколінь. Найважливішим вважаємо навчити дитину жити, стати людиною, збагатити її духовно. Тому висновки дослідження ґрунтуються на працях Орігена, Єваґрія, Діадоха, Аристотеля, Макарія, І. Ліствичника, І. Золотустого, Ю. Канигіна, А. Карташова, які доводять важливість історіософських підходів у педагогічній науці. Історіософію як науку, що передусім досліджує духовність людини й суспільства, досліджували М. Бубер, М. Шелер, Х. Ортега-і-Гассет, Е. Фром, В. Франкл та ін. Важливим для усвідомлення процесу розвитку освіти як історіософської проблеми є доробок таких українських учених, таких як Г. Сковорода, П. Юркевич, А. Кримський, В. Сухомлинський, В. Кремень, В. Кафарський, Г. Шевченко та ін.

Мета статті – визначити роль і місце історіософії в системі педагогічних знань; довести, що основне завдання школи – не тільки навчати й виховувати «всебічно розвинуту людину», а

й розкривати в ній те, що вона має від Бога, не знищити, а зберегти Його присутність у кожній дитині.

Виклад основного матеріалу. Історіософія – наука, що вивчає світогляд людини й людства в усій повноті їхніх духовних, інтелектуальних і соціальних відносин.

Історіософія за допомогою ірраціонального (трансцендентного) логічного мислення намагається осмислити духовний досвід людських спільнот, вийти заради цього за межі свідомості й пізнати непізнане. У зв'язку з цим будь-яка історіософська концепція виходить із того, що першопричини історичних процесів не можуть бути до кінця пізнані за допомогою раціонального мислення. Усе це стосується не тільки нашого людського світу, а й людини від народження й до завершення життя. Тому історіософія звертається не тільки до філософських, а й до ірраціонально-містичних уявлень про сутність і долю людини і світу загалом.

Опираючись на інтуїцію та інші перевірені часом методи пізнання, історіософія намагається відповісти на питання: хто визначає хід історії; що є рушійною силою загальнолюдського розвитку; як людина бачить себе в цьому процесі; як розуміє своє покликання та чого вона повинна чекати від світу, у якому живе; де початок і де кінець історії, що чекає людство в «кінці історії» та якою повинна бути людина, зважаючи й не зважаючи на ті чи інші історичні обставини.

Щеодневажливе уточнення: історіософія враховує «ірраціональний залишок» історичного буття, який унаслідок своєї ірраціональності не може бути досягнутий розумом. Він може бути сприйнятий на віру або через віру, традиції та світогляд

суб'єктів історичної дійсності з минулого, теперішнього й майбутнього, якщо говорити про Нострадамуса, Кейсі чи інших світовидців. Поряд із цим історіософським дослідженням, незважаючи на трансцендентні уявлення, також властиві прагматизм і чітка спрямованість на ключові проблеми історичних спільнот (універсумів).

Нині в центрі уваги постає вже не мертва, а жива матерія і людина як носій духу й розуму, що цілком узгоджується з Біблією. Якщо говорити про класичну науку, то її в більшості випадків розуміють як перевірений експериментом і підтверджений на практиці результат абстрактного мислення, що об'єктивно відображає дійсність. Основними рисами таких знань є новизна, незалежність від людської свідомості, феноменологізм. Формами вираження таких знань є абстрактні поняття, з яких можна викристалізувати певні закономірності, створити математичні моделі, концептуальні схеми та конструкції.

Треба сказати, що сучасним науковим знанням властивий перехід до посткласичної науки, яка націлена на подолання розбіжностей між позитивізмом, детермінізмом і феноменологією, адже позитивістська наука за відправні точки відліку бере явища, які чуттєво сприймаються й слугують основою формування абстрактних понять. Тож перехід до посткласичної науки не заперечує наукового реалізму, хоча останній трактується в релятивістській площині. Це має свої пояснення, бо релятивізм, як і смислова характеристика знань, значною мірою пов'язаний із символічним трактуванням результатів сучасної науки. Для посткласичної науки, навпаки, відправною точкою відліку є знак (слово-символ) – чуттєво сприйнятий предмет (явище), що, на відміну від образу, представляє зовсім інший предмет. Можна знати сутність предмета (явища) та причину його виникнення й не знати його смислу, тобто ролі в системі (навіщо він і для чого). По суті, таке пізнання зводиться до розшифрування знаків (символів), пошуків його змісту й функціональної ролі.

Коли ми говоримо про символічний (знаковий) підхід до наукового пізнання світу, то маємо на увазі, що саме такий підхід характерний для Біблії. Більше того, символічний підхід, на який опирається посткласична наука, є «ключем» до інтелектуальних багатств Біблії та інших першокниг людства. Мова йде про нове бачення соціальної динаміки, в основі якої лежать інформаційні процеси, тобто фіксація (кодування), переробка, поширення та використання знань. Усе це дає підстави сказати, що важливою особливістю посткласичної та неокласичної науки є перехід до

символізму і трактування знань як символів, які започаткувала квантова фізика й розповсюдила на інші сфери природознавства, а також (певною мірою) на суспільні науки. Нині, пише Ю. Шрейдер, символічний метод досяг високого розвитку й дає змогу, якщо оперувати тільки квантовими символами, одержувати нові результати та передбачати нові явища у «видимому й невидимому» світі (Шрейдер, 1992: 9). Варто зауважити, що сучасні знання в галузі квантової фізики поширюються не тільки на елементарні частинки, а й на клітини, які належать до мікросвіту і, як каже сучасна наука, мають відчуття й розум (Кафарський, 2016: 59-60). Усе це, пише Ю. Канигін, стосується суспільних наук лише з тією різницею, що останні тільки починають засвоювати символічний підхід до дійсності. На додачу соціальний символізм, на відміну від фізичного, не тільки породжує гносеологічні труднощі, а й висуває світоглядні альтернативи, що створює додаткові перешкоди для його розповсюдження в суспільних і гуманітарних науках (Каньгін, Куцерець, 2010: 76). Суспільні науки, у тому числі педагогіка, добре розуміють, що ми живемо в агресивному середовищі, яке починає піддаватися впливам новітніх технологій, але не вміємо протистояти його енергетичним атакам.

Нагадаємо, що ще Аристотель писав про три сили душі, важливі для поступу і для істини: почуття, розум і прагнення. З них не почуття, а прагнення є початком будь-якого вчинку. Кабала каже: які бажання, така й людина. Це впливає з того, що почуття мають і звірі, але вони не причетні до вчинку.

Судження Аристотеля та мислителів Нового часу тотожні Біблії. Що стосується людини, то, на їхнє переконання, вона повинна мати прагнення; і якщо ці прагнення добродійні, то несуть блага для всіх і кожного, а якщо ні, то несуть зло всьому живому на Землі. Прагнення, якщо їх не контролювати, можуть завести людину в протилежний задуманому напрям. Тому Ісус і каже своїм учням: «Пильнуйте повсякчас і моліться» (Лк., 21: 36). Пильнувати – це критично осмислювати все те, що ми робимо, на що надіємося й чого хочемо. При цьому варто не забувати, що думка – теж енергія, яка діє не тільки в тілі людини, але й далеко за її межами.

Тут ми знову зіштовхуємося з поглядами, які тисячоліттями викристалізовувалися досвідом і повсякденним самовдосконаленням і які сьогодні намагаються осмислити науки, що виникли на базі антропних підходів до вивчення історії людства та світобудови. Саме вони й повертають

нас до проігнорованих у минулому столітті духовних істин.

Віра, надія і любов – три внутрішні основи буття, які не тільки визначають зміст життя, а й формують сильну духом особовість. Духовне – це не тільки віра, а й те, що називаємо підсвідомими знаннями та неусвідомленими відчуттями, у яких містяться корені нашої родової свідомості, совісті й любові. Любов до людей, пише Папа Франциск, – це духовна сила, яка сприяє зустрічі з Богом у повноті, адже, хто не любить брата свого, «той у темряві» (Папа Франциск, 2014: 200). Вийти з темряви допомагає «вільна воля» – ще один безцінний дар людині. Воля, уважав Л. Толстой, теж буває на різних ступенях розвитку. Вищий ступінь переважання волі є «перевага її над розумом». Коли воля переважає розум, то ні тіло, ні почуття не існують самостійно, а існує одна Воля. «Цей ступінь переважання є вищим ступенем розвитку духу людини; у цьому положенні дух абсолютно відділяється від тіла, він більше не пов'язаний із ним. Цей ступінь розвитку волі ми вельми рідко зустрічаємо. У цьому стані воля наказує розуму мислити й мислити про те лише, що розумне. У цьому положенні душа і тіло, почуття і розум перестають існувати самостійно, існує одна воля, обдарована тілесними, чуттєвими й розумними здібностями людини; у цьому положенні дух людини сходиться на вищий ступінь свого розвитку й повністю відділяється від усього речового та чуттєвого» (Толстой, 1985: 16).

Не менше значення для людини має совість. В. Франкл визначає феномен совісті як «відкрите не суще, те, що не існує, а лише має існувати» (Frankl, 1948: 37). Тільки совість, наголошує він, може мовби узгодити «вічний», усезагальний моральний закон із конкретною ситуацією конкретної людини. Життя по совісті – це завжди абсолютно індивідуально-особистісне життя, що опосередковане «абсолютно конкретною ситуацією» й усім тим, що може визначити наше унікальне й неповторне буття. «Совість завжди враховує конкретність мого особистого буття» (Франкл, 1990: 98). Немає совісті – немає духовності; скільки в людині совісті, стільки й того, що ми називаємо любов'ю до іншого. Совість, як глибинне підсвідоме почуття, пов'язане з вірою, милосердям і справедливістю, без яких ніхто не в змозі пройти три основні стадії духовного вдосконалення: очищення серця, просвітлення розуму та обоження, тобто долучення до Божої благодаті. Совість, каже св. Іоан Синаїт, змушує людину думати. У новоначальних ці думки пов'язані з істинним пізнанням самого себе; у середніх – із мудрими почуттями, які безпомилково

відрізняють істинне благо від звичайного і проти-лежного; у досконаліх – із пізнанням, яке буває від божественного просвітлення та яке просвітлює й те, що іншим видається темним (Іоанн Лествичник, 2009: 313-314; Кафарський, 2016: 15-16). Лише совість може узгодити вічний «моральний» закон із конкретною ситуацією в житті людини, а любов – дати можливість побачити людину в усій її неповторності та абсолютній індивідуальності. Якщо ж ми говоримо про відповідальність, то виникає запитання: перед ким людина несе відповідальність? Відповідь на це запитання може дати людина, яка має здоровий глузд і хоча б від випадку до випадку придивляється до себе. Якщо говорити про відповідальність, то людина несе її, по-перше, перед власною совістю, по-друге, перед тим, кого вона любить, по-третє, перед власним «Я», яке викристалізовує наші моральні принципи життя, а совість і любов не дають їх порушити.

Усебічне осмислення християнського соціального вчення, як і випробування, що випали у ХХ столітті на долю відомих філософів, психологів і педагогів, дали їм підстави сказати, що «духовність людини – це не просто її характеристика, а конституювальна особливість: духовне не просто притаманне людині поряд із тілесним і психічним, яке властиве і тваринам. Духовне – це те, що відрізняє людину від «тварного» світу, що властиве тільки їй, бо тільки вона «як духовна істота не тільки стикається з тим, що вона протистоїть світу (як зовнішньому, так і внутрішньому), а й займає позицію щодо нього» (Франкл, 1990: 93; 111). У кожному мить свого життя, підкреслює В. Франкл, людина займає позицію як до природи (соціального середовища), так і до вітального психофізичного внутрішнього світу. І те, що може протистояти всьому соціальному, тілесному й навіть психічному в людині, ми називаємо духовним у ній. «Духовне, – за визначенням В. Франкла, – це щось вільне в людині». Коли ж мова йде про духовну особистість (особовість), то це те в людині, що завжди може заперечити. Таке бачення духовного в людині наводить на думку, що «людина взагалі є людиною тоді й оскільки, коли й оскільки вона як духовна істота виходить за межі свого тіла й духовного буття» задля того, щоб діяти заради інших людей, а це неможливо без совісті, любові й відповідальності (Франкл, 1990: 111-112).

Глибоко розуміючи вплив фундаментальних істин людського життя, С. Соммер виділяє десять моральних правил:

1. «Установити правильні пріоритети у своєму житті», усвідомити, що перший та основний

обов'язок – це особистий розвиток, оскільки дати щось цінне світу й людям можна, тільки ставши справжньою, завершеною людиною. Нас, зауважує він, учать бачити лише обмежений фрагмент реальності, кожен захищає тільки незначну частину істини, що потрапила в його мозок, тому люди не розуміють одне одного й не можуть побачити цілісну картину світу.

2. «Бути відданим добру і власному духу». Добро і зло – дві сили, що діють у Всесвіті, і кожний із нас повинен мати на увазі, що вони так чи інакше завжди пов'язані з темною або світлою сторонами вселенської енергії. Якщо ми станемо на темну сторону, то зло буде використовувати нас як інструмент для свого прояву. Якщо ж ми приймемо сторону добра, то вступимо на шлях світла, істини, еволюції. Перший крок на цьому шляху – відновлення свого істинного духовного «Я». Другий – у постійному духовному розвитку, завдяки якому людина починає поводитися так, як очікує від неї Творець.

3. «Визнати свою нечесність». У більшості випадків ми помічаємо чужу нечесність і ніколи не бачимо свою, можливо, тому, що природа наших переконань, думок, почуттів і вчинків зовсім інша, ніж нам здається: почуття жалю може бути прихованим марнославством і навіть відчуттям переваги над тими, кому ми співчуваємо; прагнення до благодійності – проявом почуття провини; нетерпимість – похідною власної неетичної поведінки тощо. «Ми панічно боїмося визнати, що в нашому серці може існувати щось погане, брудне або збочене, тому нам доводиться прикидатися терпимими, дружелюбними, робити вигляд, що нам все подобається або що ми всіх любимо». Очевидно, зауважує С. Соммер, що всі ці мудрування починаються вже в дитинстві. Дитина ламає якусь цінну річ і, щоб батьки не вважали її винною, вигадує виправдання, перекладаючи провину, наприклад, на тварин. Якщо їй це вдається, і не один раз, то вона починає постійно застосовувати такий технічний ефективний прийом для досягнення бажаного, залишаючись безкарною. Можливо, це один із засобів виховання в людині нечесності (Соммер, 2004: 440).

4. «Розумом і почуттями ставити себе на місце інших, навчитися розуміти їх і бути терпимими до їхніх свідомих і несвідомих помилок». У сучасній науці цей внутрішній стан людини називають емпатією. Часто можна спостерігати, що діти навіть у 3-5-річному віці заслужено чи незаслужено вимагають, щоб інші їх поважали, приймали та підтримували, пристосовувалися до їхніх емоцій. Напевно, їм ніколи не спадала думка, що

правильним було б протилежне, а саме: докласти зусиль для того, щоб зрозуміти оточуючих, і намагатися, щоб інші зрозуміли їх, але це має прийти, як правило, після того, як підліток перетне межу критичного віку. Саме в цей час надзвичайно потрібною й водночас непомірно складною є робота педагога.

5. «Контролювати негативні емоції й уміти «підставляти другу щоку». Повний контроль над собою – не примха, а моральна необхідність. Лише тоді наші вчинки будуть по-справжньому людськими. На жаль, у нас мало інформації про те, як це робити, але навіть та, яку ми маємо, як правило, викривлена або навмисно приховується тими, хто служить темній силі Всесвіту.

6. «Вийти зі своєї «ментальної нори», залишити її тісний маленький світ і відкрити для себе іншу реальність». Кожний у думках створює світ за власним смаком та уявляє, що управляє ним. Це призводить до емоційної та інтелектуальної короткозорості, що обмежує можливості успіху, благополуччя, щастя та зміщує внутрішню й зовнішню реальність. Людина починає вимагати від інших особливої уваги, яка відповідає її уявленню про себе. Захоплена «величчю» свого «Я», вона не бачить нікчемності свого ментального простору й не розуміє, що мета життя – індивідуальна еволюція. Той, хто не дотримується її, порушує трансцендентальну етику та виступає проти порядку і Природи.

7. «Розвивати волю й загартовувати характер». Воля – це не вимушена, а свідомо дія нашого «Я», яка робить вчинки правильними, дає їм силу протистояти спокусі та гріху й допомагає подолати труднощі, тобто мати характер, який С. Соммер визначає як сукупність успадкованих і набутих якостей, що визначають поведінку людини. «Велика кількість людей пасивна в тому розумінні, що вони пасивно дозволяють зовнішнім обставинам формувати в собі те, що є характерним для цього історичного періоду певної культури, створює штучне «Я», яке витісняє «Я» істинне» (Соммер, 2004: 460).

8. «Жити в гармонії з природою». Природа нічого не пробає та не списує з рахунків співчуття або добра, інакше, порушивши власні закони, вона знищила б сама себе. Сьогодні ми вже добре бачимо, як природа карає людину за легковажне й егоїстичне ставлення до неї. І навпаки, коли ми опікуємося нею, то отримуємо величезну винагороду – вище добро та безкінечне щастя, тиху радість, спокій і захищеність.

«Мораль природи, – підкреслює С. Соммер, – не більше ніж причинно-наслідковий вібраційний

та енергетичний зв'язок між людиною і космосом, у якому завжди діє закон: кожний розплачується за все, що він робить» (Соммер, 2004: 461).

9. «Дотримуватися закону «еквівалентної рівності», тобто чинити справедливо, незалежно від особистих симпатій, зручностей чи незручностей, поважаючи при цьому права всіх людей і закони Всесвіту, розуміючи, що якщо хочеш отримати щось, потрібно накопичити еквівалентну заслугу.

10. «Не довіряти першому враженню й намагатися знайти більш глибоку істину», а істина, як правило, усередині нас.

Ці моральні правила життя впливають із Нагірної проповіді Ісуса Христа, щоб усвідомити це, потрібно не раз і не два звернутися до Біблії. (Творения святого отца нашего Иоанна Златоуста, 2005: 154-161; Толковая Библия или комментарий на все книги Св. Писания Ветхого и Нового Завета, 1911-1913: 79-89; Евангелия от Матфея, 2000: 97-114; Кафарський, 2014: 214-222).

На жаль, дуже мало людей, а серед них і педагогів, усвідомили її всеохоплюючий зміст.

Висновки. На так званому пострадянському просторі ми заново починаємо усвідомлювати, що основне завдання школи – не тільки навчати й виховувати «всебічно розвинуту людину», а й розкривати в ній те, що вона має від Бога: не знищити, а зберегти Його присутність у кожній дитині. Це завдання впливає з біблійного пояснення глибинного зв'язку поколінь: дітей у жодному випадку не можна розглядати окремо від духовної сутності батьків, родичів і прародичів, так аж до сьомого коліна. Зауважимо, ще Карфагенський собор заявив: «Дорослі й діти рівні перед Богом», бо й Ісус Христос розвивався разом із його тілесним віком, тому одні й другі перебувають на одному рівні частоти сприйняття Бога і створеного Ним світу (Карташов, 2006: 256). Але знання, які здобувають діти, не є понятійними. У них «діють, як каже св. Григорій Ніський, вроджені порухи душі, які ведуть її до духовної краси» (Евдокимов, 2002: 127). Такі відомі нам духовні вчителі, як Орigen, Євагрий, Діадох, Макарий, І. Ліствичник

та інші, постійно нагадували про існування підсвідомого й попереджали про небезпеку його витіснення за межі психологічної зони людини.

Достатньо назвати всесвітньо відомі імена таких «лікарів Божих», як Е. Фромм і В. Франкл, щоб підтвердити сказане про тісний зв'язок науки зі Святим Письмом, духовних праць святих отців з відкриттями вчених і пошуками педагогів минулих століть. Нині в Україні ми бачимо лише перші паростки більш системного проникнення вчителів у духовну науку, у те, що богослови називають «лічницею благодаті». На жаль, глибокого розуміння духовного вчення досягли одиниці. Те саме можна сказати про тих, хто сьогодні займається навчанням і вихованням дітей у загальноосвітній школі. Більшість оперують відомими поняттями без належного їх розуміння. Причина не тільки в «мірі віри», а й у поверховому знанні основоположних духовних книг. Частина перекладає духовну працю на потім: «на пенсії прочитаємо»; інші користуються окремими викладами Божого Слова або працями апологетів і богословів; дехто заявляє, що Біблію складно читати. Як тут не згадати слова св. Іоана Золотоустого: «Навіть якщо ти й не розумієш того, що міститься в них, від читання буває велике освічення. Утім неможливо, щоб ти однаково не розумів усього: благодать Духа для того саме й облаштувала, що ці книги склали митарі, рибалки, скинетворці, пастухи овець і кіз, люди прості й ненавчені, щоб ніхто з простих людей не міг удаватися до такої відмовки, щоб усім було зрозуміло те, що говориться, щоб і ремісник, і слуга, і жінка-вдова, і найосвіченіший з усіх людей отримали користь і повчання» (Творения святого отца нашего Иоанна Златоуста, 2005: 919-92).

Новій школі, про яку сьогодні так багато говориться в державі, потрібні не лише новітні технології, а й осяяні духом учителі, які зможуть передати дітям той величезний спадок знань, який людство тисячоліттями збирало в єдину духовну скарбницю. Мета цих знань – навчити дитину жити, стати людиною й бути нею, незважаючи на випробування, які чекають на неї в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Евангелия от Матфея / пред. Епископа Михаила. Минск : Харвест, 2000. 592 с.
2. Иоанн Лествичник. Лествица, возводящая на Небо. 2-е изд. Краматорск : Тираж-51, 2009. 671 с.
3. Каныгин Ю., Куцерец В. Библия и наука: в прошлом, настоящем, будущем. Киев : Арий, 2010. 336 с.
4. Карташов А. В. Вселенские соборы. Москва : Эксмо, 2006. 670 с.
5. Кафарський В. І. Духовна наука : в 3 т. Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2014. Т. 1 : Історіософія віри в єдиного Бога. 484 с.
6. Кафарський В. І. Духовні сили людини. Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2016. 60 с.
7. Кафарський В. І. Сила думки і слова. Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2016. 88 с.
8. Павел Евдокимов. Православие. Библиейско-богословский институт св. апостола Андрея. Москва, 2002. 512 с.

9. Папа Франциск. Радість Євангелія / пер. з італ. Оксани Бодак, за ред. о. Тараса Барщевського. Львів : Свічадо, 2014. 220 с.
10. Салас Дарио Соммер. Мораль ХХІ века / пер. с исп. Москва : ООО Издательский дом «София», 2004. 528 с.
11. Творения святого отца нашего Иоанна Златоуста : в 12 т. Свято-Успенская Почаевская Лавра, 2005. Т. 1. 1010 с.
12. Творения святого отца нашего Иоанна Златоуста : в 12 т. Свято-Успенская Почаевская Лавра, 2005. Т. 7. 945 с.
13. Толковая Библия или комментарий на все книги Св. Писания Ветхого и Нового Завета. Т. 3. Новый Завет / под ред. А. П. Лопухина. Петербург : Санкт-Петербургская Духовная Академия, 1911-1913. 615 с.
14. Толстой Л. Н. Собрание сочинений : в 22 т. Москва : Худож. лит., 1985. Т. 21 : Дневники. 1847–1894 / коммент. А. И. Шифмана. 575 с.
15. Франкл В. Человек в поисках смысла : сборник / пер. с англ. и нем. ; общ. ред. Л. Я. Гозмана и Д. А. Леонтьева ; вст. ст. Д. А. Леонтьева. Москва : Прогресс, 1990. 368 с.
16. Шрейдер Ю. А. Наука в контексте культуры. Вып. 2. Москва : НТИ, 1992. С. 9.
17. Frankl V. Der unbewusste Gott. Wien : Amandus Verlag, 1948. 119 S.

REFERENCES

1. Evanhelyia ot Matfeia (2000). [The Evangel of Matthew]. Minsk: Kharvest [in Russian].
2. Yoann Lestvychnyk (2009). *Lestytsa, vozvodiashchaia na Nebo [Lestvitsa leading to the heaven]* (2 ed.). Kramatorsk: Tyrazh-51 [in Russian].
3. Kanyhin Yu., Kushcherets V. (2010). *Biblyia i nauka: v proshlom, nastoiashchem, budushchem [The Bible and science: in the past, present, future]*. Kyiv: Ariy [in Russian].
4. Kartashov A. V. (2006). *Vselenskye sobory [Ecumenical Councils]*. Moscow: Eksmo [in Russian].
5. Kafarskyi V. I. (2014). *Dukhovna nauka: v 3 t. T. 1: Istoriosofia viry v yedynoho Boha [Spiritual Science: in 3 vol. Vol. 1: The historiosophy of faith in one God]*. Ivano-Frankivsk: Suprun V. P. [in Ukrainian].
6. Kafarskyi V. I. (2016). *Dukhovni syly lyudyiny [Spiritual forces of man]*. Ivano-Frankivsk: Suprun V. P. [in Ukrainian].
7. Kafarskyi V. I. (2016). *Syla dumky i slova [The power of thought and words]*. Ivano-Frankivsk: Suprun V. P. [in Ukrainian].
8. Pavel Yevdokimov (2002). *Pravoslavie [Orthodoxy]*. Moscow: Bibleisko-bohoslovskyi instytut sv. apostola Andreya [in Russian].
9. Papa Frantsysk (2014). *Radist Yevanheliya [Joy of the Evangel]* (O. Bodak, Trans.). Lviv: Svichado [in Ukrainian].
10. Salas Dario Sommer (2004). *Moral XXI veka [The moral of the 21st century]* (Trans.). Moscow: ООО Izdatelskyi dom «Sofyia» [in Russian].
11. *Tvorenyia sviatoho ottsa nasheho Yoanna Zlatousta (2005) [Creations of the holy father of our Yoann Zlatoust] (1-12 Vosl. V. 1)*. Sviato-Uspenskaia Pochaevskaia Lavra [in Russian].
12. *Tvorenyia sviatoho ottsa nasheho Yoanna Zlatousta (2005) [Creations of the holy father of our Yoann Zlatoust] (1-12 Vosl. V. 7)*. Sviato-Uspenskaia Pochaevskaia Lavra [in Russian].
13. Lopukhin A. P. (1911-1913). *Tolkovaia Bibliia ili kommentaryi na vse knihi Sv. Pysanii Vetkhoho i Novoho Zaveta. T. 3. Novyi Zavet. Petersburg, [The explanatory Bible or commentary on all books of the Holy Scriptures of the Old and New Testaments. V. 3. The New Testament]*. Sankt-Petersburg: Sankt-Peterburhskaia Dukhovnaia Akademyia [in Russian].
14. Tolstoy L. N. (1985). *Sobranie sochynenyi: v 22-kh t. T. 21: Dnevniky. 1847–1894 [Collected Works: in 22 vol., V. 21: Diaries. 1847–1894]*. Moscow: Khudozh. lit. [in Russian].
15. Frankl V. (1990). *Chelovek v poyskakh smysla: sbornik. [Man in search of meaning: collection. (Trans.)]*. Moscow: Progress [in Russian].
16. Shreider Yu. A. (1992). *Nauka v kontekste kultury. Vyp. 2. [Science in the context of culture. Vol. 2.]*. Moscow: NТИ [in Russian].
17. Frankl V. (1948). *Nesvidomyi Boh [The unconscious god]*. Viden: Amandus [in German].